

Μακεδονικά

Τόμ. 25, Αρ. 1 (1986)

Κωνσταντίνου Βαρζού, Η γενεαλογία των Κομνηνών, τομ. Α'-Β'

Γ. Ι. Θεοχαρίδης

doi: [10.12681/makedonika.235](https://doi.org/10.12681/makedonika.235)

Copyright © 2014, Γ.Ι. Θεοχαρίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Θεοχαρίδης Γ. Ι. (1986). Κωνσταντίνου Βαρζού, Η γενεαλογία των Κομνηνών, τομ. Α'-Β'. *Μακεδονικά*, 25(1), 393-400. <https://doi.org/10.12681/makedonika.235>

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Κωνσταντίνου Βαρζοῦ, Ἡ γενεαλογία τῶν Κομνηνῶν, Τόμ. Α'-Β'. Θεσσαλονίκη 1984. Κέντρον Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν. (Βυζαντινά Κείμενα καὶ Μελέται 20 Α καὶ 20 Β).

Ἔργον ὀγκῶδες καὶ μνημειῶδες. Ὁ Α' τόμος ἔχει 756 σελίδες καὶ ὁ Β' τόμος ἔχει 896 σελίδες. Ἀπλὴ ἀνάγνωσὴ τοῦ χρειάζεται πολὺ χρόνον καὶ μεγάλη ὑπομονή. Αὐτό, γιὰ τοὺς βιογραφίους τῶν 194 Κομνηνῶν τοῦ εἶναι σὰν ἄρθρα ἐγκυκλοπαιδείας καὶ ποιὸς διάβασε ποτὲ ὀλόκληρους τόμους ἐγκυκλοπαιδείας. Ἀξίζει ὁμῶς τὸν κόπον, γιὰ τοὺς περιέχει θησαυροὺς πληροφοριῶν καὶ γνώσεων. Αὐτὰ ἄς ἀποτελέσουν ἔκφραση τοῦ θαυμασμοῦ μας γιὰ τὴ δύναμιν ἐργασίας τοῦ συγγραφέα, ἀφοῦ μάλιστα μπορεῖ καὶ ἀναγγέλλει τὴν προσεχὴ ἔκδοσιν καὶ ἄλλων τόμων.

Α'

Ἄς δοῦμε τώρα ἀπὸ κοντὰ τὰ περιεχόμενα τῶν τόμων. Στὸν Α' τόμον, μετὰ ἀπὸ πέντε Βραχυγραφίῶν (σ. 3-4), Πηγῶν (σ. 5-15) καὶ Βοηθημάτων (σ. 16-23), μιὰ Εἰσαγωγή (σ. 25-35) μιλά γιὰ τὴν Οἰκογένειαν τῶν Κομνηνῶν, δηλαδὴ γιὰ τὴν καταγωγὴν (ἀπὸ τὴν Κόμνην τῆς νότιας Θράκης), τὴν ἐλληνικότητά της, τὴ δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖο της, τὴ συνένωσίν της μὲ τὴν Οἰκογένειαν τῶν Δουκῶν, τὰ ἐγκώμια ρητόρων καὶ ποιητῶν τῆς ἐποχῆς γιὰ τὴ γενιὰ τῶν Κομνηνοδουκῶν, τὸν πλοῦτον της καὶ τίς βιολογικὰς ἰκανότητες καὶ ἐλαττώματά της.

Στὴν Εἰσαγωγὴν αὐτὴ μαθαίνουμε ὅτι σ' αὐτὸν τὸν Α' τόμον τῆς Γενεαλογίας τῶν Κομνηνῶν βιογραφοῦνται οἱ πρῶτες ἑξὶ γενεές τῶν Κομνηνῶν, ἧτοι 98 Κομνηνοί, ἀριθμοῦμενοι μὲ ἀξίοντα ἀριθμὸν καὶ χωριζόμενοι σὲ ἑξὶ γενεές. Αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὴν πρώτην ὁμάδαν, τὴν ὁμάδαν τῶν «συνταυτιζόμενων» Κομνηνῶν, γιὰ τοὺς ὁποίους οἱ πληροφορίες τῶν πηγῶν ἐπιτρέπουν τὴν προέκτασιν τοῦ γενεαλογικοῦ τοῦ δένδρου ἀπὸ πατέρα σὲ γιόν. Μετὰ τὴν πρώτην αὐτὴν ὁμάδαν τῶν «συνταυτιζόμενων» Κομνηνῶν θὰ ἀκολουθήσῃ (μὲ συνέχεια τῆς ἀρίθμησίν τους ἀπὸ τὸν τελευταῖον Κομνηνὸν τῆς πρώτης ὁμάδας) ἡ δευτέρα ὁμάδα τῶν «σχετικὰ συνταυτιζόμενων» Κομνηνῶν, ποὺ οἱ πληροφορίες τῶν πηγῶν γι' αὐτοὺς δὲν ἐπαρκοῦν γιὰ νὰ συνεχίσουν αὐτοὶ τὸ γενεαλογικὸ δένδρον τῆς πρώτης ὁμάδας, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς θὰ ἀκολουθήσουν οἱ «μη συνταυτιζόμενοι» Κομνηνοί. (Γιὰ ὅλους ὁμοῦ αὐτοὺς περισσότερα θὰ λεχθῶν στὸ Β' τόμον).

Ἀκολουθοῦν οἱ βιογραφίαι τῶν ἑξὶ γενεῶν τῆς πρώτης ὁμάδας, τῶν λεγόμενων «συνταυτιζόμενων» Κομνηνῶν (σ. 37-680):

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΓΕΝΕΑ περιέχει μιὰ βιογραφίαν, ἀριθ. 1, τοῦ γενάρχη (Ἰσαακίου) Κ.

Ἡ ΔΕΥΤΕΡΗ ΓΕΝΕΑ περιέχει δύο βιογραφίας, ἀριθ. 2 καὶ ἀριθ. 3.

Ἡ ΤΡΙΤΗ ΓΕΝΕΑ περιέχει τρεῖς βιογραφίας, ἀριθ. 4, 5 καὶ 6 (ὁ ἀριθ. 4 εἶναι ὁ ἀποκράτωρ Ἰσαάκιος Α' Κομνηνός).

Ἡ ΤΕΤΑΡΤΗ ΓΕΝΕΑ περιέχει ἑνδεκα βιογραφίας, ἀριθ. 7-17 (ὁ ἀριθ. 15 εἶναι ὁ ἀποκράτωρ Ἀλέξιος Α' Κομνηνός).

Ἡ ΠΕΜΠΤΗ ΓΕΝΕΑ περιέχει εἴκοσι ὀκτῶ βιογραφίας, ἀριθ. 18-45 (ὁ ἀριθ. 34 εἶναι ὁ ἀποκράτωρ Ἰωάννης Β' Κομνηνός).

'Η ΕΚΤΗ ΓΕΝΕΑ περιέχει πενήντα τρεις βιογραφίες, αριθ. 46-98 (ό αριθ. 81 είναι ο αυτοκράτωρ Μανουήλ Α' Κομνηνός).

Στόν αριθ. 34 (σ. 208) παρεμβάλλεται ΕΝΘΕΤΟ με το γενεαλογικό δένδρο του Οίκου τών Βρυνεννίων.

Στόν αριθ. 63 (σ. 305) παρεμβάλλεται ΕΝΘΕΤΟ με το γενεαλογικό δένδρο τών Κοντοστέρων.

Στόν αριθ. 95 (σ. 672) παρεμβάλλεται ΕΝΘΕΤΟ με το γενεαλογικό δένδρο του Οίκου τών Συναδηνών.

Στόν αριθ. 98 (σ. 680) παρεμβάλλεται ΕΝΘΕΤΟ με το γενεαλογικό δένδρο του Οίκου τών Παλαιολόγων.

"Όπως παρατηρεί ό σ. στην Είσαγωγή του (σ. 33): «'Απ' τά 98 μέλη τής οικόγένειας τών έξι πρώτων γενεών (αριθ. 1-98) 17 μέλη δέν φέρουν το έπώνυμο Κομνηνός (στην πραγματικότητα 15 και όχι 17, γιατί στους αριθμούς των ποδ' δίνει στη σημ. 59, οι αριθ. 5, 20 και 93 φέρουν το έπώνυμο Κομνηνός), πέντε μέλη φέρουν το έπώνυμο Δοκειανός-Δοκειανή (στην πραγματικότητα τέσσερα, γιατί ό αριθ. 5 στη σημ. 60 είναι 'Ανώνυμη Κομνηνή όχι Δοκειανή), επτά μέλη φέρουν έπώνυμο Δούκας-Δούκαινα (στην πραγματικότητα έξι, γιατί ό αριθ. 93 στη σημ. 63 είναι ό 'Ανδρόνικος 'Αγγελος Κομνηνός και όχι Δούκας), άνκαι άνήκουν στην τακτική Γενεαλογία». Γι' αυτό, λέει ό σ. (αυτόθι σ. 33), και στην τακτική Γενεαλογία τών Κομνηνών δέν περιλαμβάνω μόνον εκείνους ποδ' φέρουν το έπώνυμο Κομνηνός, αλλά και εκείνους ποδ' έξ αίματος άνήκουν σ' αυτούς, έστω και άν δέν φέρουν το έπώνυμο Κομνηνός». Θά ξαναγυρίσουμε σ' αυτά παρακάτω. 'Ας κλείσουμε πρώτα την εκθεσή μας για τά Περιεχόμενα αυτού του Α' τόμου.

Στίς σελ. 681-714 παρατίθεται Βιβλιογραφία, συμπληρωματική εκείνης ποδ' καταχωρήθηκε στην άρχή του παρόντος τόμου, σελ. 1-23 (Βραχυγραφίες-Πηγές-Βοηθήματα).

Στίς σελ. 713-754 παρατίθενται σέ τρεις Πίνακες Εύρετήρια: Πίνακας Α' (σελ. 714-720, όχι 717-725, όπως στόν πίνακα Περιεχομένων) τών Κομνηνών τών έξι πρώτων γενεών, ποδ' βιογραφούνται στόν Α' αυτόν τόμο και τών Κομνηνών τής έβδομης γενεάς (99-195), ποδ' άπλως αναφέρονται σ' αυτόν τόν τόμο και βιογραφούνται στο Β' τόμο. Πίνακας Β' (σελ. 721-722 και όχι 723-724, όπως στόν πίνακα Περιεχομένων) τών Κομνηνών τών μετά την έβδομη γενεά (196 κ.έ.), ποδ' άπλως αναφέρονται στόν Α' αυτόν τόμο και βιογραφούνται στο Γ' τόμο και έξής (:). Πίνακας Γ' (σελ. 723-754) τών άλλων (έκτός τών Κομνηνών) προσώπων και πραγμάτων: Ι 'Ελληνικών ονομάτων και πραγμάτων (σελ. 723-752), ΙΙ Ξενογλώσσων ονομάτων και πραγμάτων (σελ. 752-754). 'Επονται Παροράματα, σελ. 755-756. Πίναξ Περιεχομένων σ. 757 (με τη διόρθωση: Πίν. Γ' 723-754, Ι 723-752, ΙΙ 752-754). Στο τέλος ύπάρχει μέγα ΕΝΘΕΤΟ: Στέμμα Α', ό Κομνηνοί τών γενεών Πρώτης έως 'Εβδόμης.

Μέγα έργον, άν λάβουμε μάλιστα ύπόψη ότι οι σπουδαιότεροι Κομνηνοί αποτελούν όλόκληρες μονογραφίες με σημαντική αριθμό σελίδων. 'Ετσι έχουμε:

'Αριθ. 4: 'Ισαάκιος Α' Κομνηνός, σελ. 41-46, πέντε σελίδες.

'Αριθ. 15: 'Αλέξιος Α' Κομνηνός, σελ. 87-113, είκοσι έξι σελίδες.

'Αριθ. 32: 'Αννα Κομνηνή, σελ. 176-197, είκοσι μία σελίδες.

'Αριθ. 34: 'Ιωάννης Β' Κομνηνός, σελ. 203-228, είκοσι πέντε σελίδες.

'Αριθ. 81: Μανουήλ Α' Κομνηνός, σελ. 422-477, πενήντα πέντε σελίδες.

'Αριθ. 87: 'Ανδρόνικος Α' Κομνηνός, σελ. 493-638, εκατόν σαράντα πέντε σελίδες.

'Ο 'Ανδρόνικος Α' Κομνηνός αποτελεί έτσι μία μονογραφία εκατόν σαράντα πέντε σελίδων μέσα στίς βιογραφίες τώσων Κομνηνών.

Ἄς δοῦμε τώρα λίγο τὸ σύστημα τοῦ σ. νὰ περιλαμβάνει στὶς βιογραφίες τῶν Κομνηνῶν καὶ πρόσωπα μὲ ἄλλα ἐπώνυμα, ποῦ τὰ θεωρεῖ ὅτι ἀνήκουν «ἐξ αἵματος» στοὺς Κομνηνοὺς:

Εἶναι γνωστὴ στοὺς ἐρευνητὲς ἡ μεγάλη δυσκολία κάθε βυζαντινῆς γενεαλογικῆς μελέτης. Ἡ δυσκολία προέρχεται ἀπὸ τὴ συνήθεια τῶν Βυζαντινῶν νὰ παίρουν τὰ τέκνα τὸ ἐπώνυμό τους ὄχι ἀπὸ τὸν πατέρα τους, ὅπως θὰ ἔπρεπε, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν τυχὸν πιδ εὐγενῆ μητέρα τους ἢ ἀπὸ πιδ ἐνδοξους προγόνους τους. Ἐτσι τὰ τέκνα τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου καὶ τῆς Ἄννας τῆς Κομνηνῆς δὲν ὀνομάζονται, ὅπως θὰ ἔπρεπε, Βρυέννιοι, ἀλλὰ Κομνηνοὶ ἀπὸ τὴν πιδ εὐγενῆ πορφυρογέννητη μητέρα τους, ἡ Δούκαις ἀπὸ τὴν αὐτοκράτειρα γιὰ τὴν τους Εἰρήνη Δούκαινα. Παρομοίως αἱ σύζυγοι δὲν παίρουν πολλακίς τὸ ἐπώνυμο τοῦ συζύγου τους, ὅπως θὰ ἔπρεπε, ἀλλὰ διατηροῦν τὸ τυχὸν πιδ λαμπρὸ οἰκογενειακὸ τους ἐπώνυμο. Ἐτσι ἡ σύζυγος τοῦ Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ δὲν ὀνομάζεται Εἰρήνη Κομνηνή, ὅπως θὰ ἔπρεπε, ἀλλὰ πάντοτε Εἰρήνη Δούκαινα. Μεταφέρονται ἔτσι μὲ τὶς διαφορὲς ἐπιγαμίεις ἐπώνυμα οἰκογενειῶν μέσα σὲ ἄλλες οἰκογένειες καὶ ἡ συνέχισις τοῦ φαινομένου στὶς ἐπόμενες γενεὲς ἐπιφέρει μεγάλη σύγχυση στὶς γενεαλογίεις.

Εἶναι ἀξιοθαύμαστο, τὸ πῶς τὰ ἐβγαλε πέρα ὁ συγγραφεὺς μας παρακολουθώντας ἀπογόνους Κομνηνῶν μέσα σὲ ἄλλες οἰκογένειες. Αὐτὸ ὅμως τοῦ κόστισε τεράστιο κόπο διερευνώντας τὶς γενεαλογίεις τῶν Βοτανειατῶν, τῶν Βρυέννιων, τῶν Κοντοστέφανων, τῶν Συναδηνῶν καὶ τῶν Παλαιολόγων, τῶν ὁποίων δίνει σὲ ἐνθετους πίνακες τὰ γενεαλογικὰ τους δένδρα, καὶ διόγκωσε τὴν ἐργασία του μὲ ἄτομα, ποῦ δὲν φέρουν τὸ ἐπώνυμο Κομνηνός. Δὲν θέλησε βέβαια, ὄχι ὅτι δὲν τὸ ἔξερε, νὰ ἐφαρμόσει τὸ σύστημα ἄρχων, ποῦ ἀπλουστεύει τὰ πράγματα καὶ ποῦ ἐφάρμοσε ὁ Δημ. Πολέμιος στὴ γενεαλογία τῶν Δουκῶν. (Βλ. D e m e t r i o s I. P o l e m i s, The Doukai. A Contribution to Byzantine Prosopography. University of London. The Athlone Press 1968. University of London Historical Studies XXII. Βλ. καὶ σχετικὴ βιβλιοκρισία ὑπὸ Γ. Ι. Θεοχαρίδου, «Ἑλληνικά», τόμ. 23, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 133-139). Οἱ ἄρχες αὐτὲς εἶναι οἱ ἐξῆς: α) Γνήσια μέλη μιᾶς οἰκογένειας θεωροῦνται καὶ τὸ ἀρχικὸ τους γενεαλογικὸ δένδρο ἀποτελοῦν μόνον ὄσοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, φέρουν ἀποκλειστικὰ τὸ ἐπώνυμο τοῦ πατέρα τους. Αὐτοὶ συγκεντρώνονται σὲ ΠΡΩΤΗ ομάδα. (Ἀπὸ αὐτοὺς βέβαια οἱ μὲν ἄνδρες συνεχίζουν τὸ γενεαλογικὸ δένδρο τῆς οἰκογένειας, οἱ δὲ γυναῖκες παντρεύονται σὲ ἄλλες οἰκογένειες μεταφέροντες σ' αὐτὲς τὸ πατρικὸ τους ἐπώνυμο, ἀλλὰ τὰ τέκνα τους γενεαλοοῦνται πλέον στὸν οἰκογενειακὸ κλάδο τοῦ συζύγου). β) Αὐτοὶ ποῦ διατήρησαν ἐπώνυμο ἀπὸ τὴν μητέρα τους, ὅπως καὶ αὐτοὶ ποῦ μεταφέρουν τέτοιο τίτλο εὐγενείας ἀπὸ προγόνους, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἀποτελοῦν δευτερεύοντα κλάδο τοῦ οἰκογενειακοῦ τους δένδρου. Αὐτοὶ συγκεντρώνονται σὲ ΔΕΥΤΕΡΗ ομάδα. (Στὴ δευτέρῃ αὐτῇ ομάδῃ ὑπάγονται βέβαια καὶ τὰ τέκνα βυζαντινῆς μητέρας ποῦ παντρεύτηκε ξένο καὶ ποῦ διατηροῦν ἐπώνυμο τῆς μητέρας τους ἢ ἐπώνυμο ἀπὸ προγόνους).

Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν θὰ ξεκαθάριζε τὸ ζήτημα, ποῖς εἶναι γνήσιοι Κομνηνοὶ καὶ ποῖοι μὴ μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθεῖ ἡ γνησιότης του ὡς Κομνηνοῦ. Ἐτσι τώρα, μέσα στοὺς βιογραφούμενους 98 Κομνηνοὺς τῆς πρώτης ομάδας ὑπάρχουν ἐπώνυμα, ὅπως Δοκειανός, Ταρωνίτης, Δούκας, Βοτανειάτης, Πακουριανός, ποῦ ὁ σ. τους θεωρεῖ γνήσιοις Κομνηνοὺς, ἐν συνόλῳ 15 πρόσωπα, ἀλλὰ ἡ γνησιότης τους σὰν Κομνηνῶν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθεῖ. Ἄς τοὺς δοῦμε:

α) Δοκειανοὶ :

*Αριθ. 9. Θεόδωρος Δοκειανός. Θεωρεῖται Κομνηνός ἀπὸ τὴν μητέρα του,

μιὰ Ἀνώνυμη Κομνηνή. Ὁ ἴδιος δὲν διατρεφῆ τὸ ἐπόνυμο Κομνηνός καὶ νυμφεύθηκε μιὰ Ἀνώνυμη.

Ἄριθ. 18. (Μιχαήλ) Δοκειανός. Θεωρεῖται Κομνηνός, γιατί ἡ πατρική γιαιγιά του ἦταν μιὰ Ἀνώνυμη Κομνηνή, ἀφοῦ εἶναι γιός τοῦ Ἄριθ. 9 καὶ ὁ πατέρας του θεωρεῖται, ὅπως εἶδαμε, ἀπὸ τῆ μητέρα του Κομνηνός. Ὁ ἴδιος δὲν διατρεφῆ τὸ ἐπόνυμο Κομνηνός καὶ νυμφεύθηκε μιὰ Ἀνώνυμη.

Ἄριθ. 46. (Θεόδωρος) Δοκειανός. Γιός τοῦ ἀριθ. 18 καὶ τῆς Ἀνώνυμης. Θεωρεῖται Κομνηνός, γιατί ὁ πατέρας του, ὁ ἀριθ. 18, καὶ ὁ παππούς του, ὁ ἀριθ. 9, θεωρήθηκαν Κομνηνοὶ ἀπὸ τὴν προ-γιαγιά, τὴ μητέρα τοῦ παπποῦ, τοῦ ἀριθ. 9, τὴν Ἀνώνυμη Κομνηνή.

Ἄριθ. 47. Ἀνώνυμη Δοκειανή. Κόρη τοῦ ἀριθ. 18. Θεωρεῖται Κομνηνή, γιατί ἡ προ-γιαγιά της, ἡ μητέρα τοῦ παπποῦ της, τοῦ ἀριθ. 9, ἦταν μιὰ Κομνηνή καὶ αὐτὸ εἶχε κάμει τὸν παπποῦ της (ἀριθ. 9) καὶ τὸν πατέρα της (ἀριθ. 18) Κομνηνός.

Ἄριθ. 60. (Ἰσαάκιος) Δοκειανός. Γιός τοῦ ἀριθ. 46. Θεωρεῖται Κομνηνός, γιατί εἶναι γιός τοῦ ἀριθ. 46, ποῦ ἡ προ-γιαγιά του ἦταν μιὰ Ἀνώνυμη Κομνηνή καὶ αὐτὸ εἶχε κάμει τὸν πατέρα του καὶ τὸν παππού του Κομνηνός.

Πῶς μποροῦμε, λοιπόν, νὰ θεωρήσουμε αὐτοὺς Κομνηνούς ποῦ συνεχίζουν τὸ τακτικὸ γενεαλογικὸ δένδρο τῶν Κομνηνῶν, ὅταν τὸ ἐπόνυμο Κομνηνός ὑπάρχει μόνο σὲ μιὰ ἀπομακρυσμένη πρόγονο τους; Πῶς μπορεῖ μιὰ Κομνηνή ποῦ παντρεύεται μέσα σὲ μιὰ ἄλλη οἰκογένεια νὰ ἀποτελέσει τὴν ἀρχὴ γενεαλογικοῦ δένδρου Κομνηνῶν, ὅπως ἡ Ἀνώνυμη Κομνηνή ποῦ παντρεύτηκε τὸ Θεόδωρο Δοκειανὸ (ἀριθ. 9); Οἱ ἀπόγονοι αὐτῆς δὲν θὰ ἐπορευ νὰ συνεχίσουν τὸ γενεαλογικὸ δένδρο τοῦ πατέρα τους; Ὁ σ. τοὺς θεωρεῖ «ἐξ αιματος» Κομνηνούς.—Πολὸ ὅμως δὲν ἐξασθένει αὐτὸ τὸ «αἷμα» σὲ τρεῖς ἐπόμενες γενεές;

β) Δοῦκες.

Ἄριθ. 66. Ἰωάννης Δούκας. Νεώτερος γιός τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου καὶ τῆς Ἄννας Κομνηνῆς. Ὀνομάζεται Δούκας ἀπὸ τὴ μητρικὴ γιαιγιά του Εἰρήνη Δούκαινα, ὁ ἀδελφός του ὅμως Ἀλέξιος (ἀριθ. 65) ὀνομάζεται Κομνηνός ἀπὸ τὴ μητέρα τους Ἄννα Κομνηνή. Ὁ Δ. Πολέμης, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 78, σ. 113, τὸν κατατάσσει στὴν οἰκογένεια τῶν Βρυέννιων. Πράγματι, σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς συνέχισης τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ εἶναι Βρυέννιοι καὶ ὄχι Κομνηνοὶ.

Ἄριθ. 67. Εἰρήνη Δούκαινα. Πρωτότοκη κόρη τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου καὶ τῆς Ἄννας Κομνηνῆς. Δούκαινα εἶναι καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὴ μητρικὴ γιαιγιά της. Ὁ Δ. Πολέμης, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 79, σ. 114, τὴν κατατάσσει καὶ αὐτὴ στὴν οἰκογένεια τῶν Βρυέννιων, ἀφοῦ εἶναι κόρη Βρυέννιου.

Ἄριθ. 71. (Εἰρήνη) Δούκαινα (Κομνηνὴ, Εὐφορβηνὴ). Πρωτότοκη κόρη τοῦ Νικηφόρου Κατακαλῶν Εὐφορβηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κομνηνῆς Ἄριθ. 33. Οἱ δύο ξαδέλφες, Ἄριθ. 67 καὶ Ἄριθ. 71, ὀνομάζονται ἀπὸ τὴ μητρικὴ γιαιγιά τους Δούκαινες. Ὁ σ. τις θεωρεῖ Κομνηνές ἀπὸ τὶς ἀδελφές μητέρες τους, ἐνθ' ἡ μιὰ εἶναι ἀπὸ πατέρα Βρυέννισσα καὶ ἡ ἄλλη ἀπὸ πατέρα Εὐφορβηνὴ ἢ Φορβηνὴ. Οἱ ἀπόγονοί τους θὰ εἶναι Κομνηνοὶ; Καὶ πῶς θὰ συνεχισθοῦν τὰ γενεαλογικὰ δένδρα τῶν πατέρων τους;

Ἄριθ. 83. Ἰωάννης Δούκας. Δευτερότοκος γιός τοῦ Ἀνδρόνικου Κομνηνοῦ Ἄριθ. 35 καὶ τῆς Εἰρήνης (Ρωσίδας πριγκίπισσας). Αὐτός εἶναι γνήσιος Κομνηνός ἀπὸ πατέρα. Καὶ ὁ Δ. Πολέμης, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 109, σ. 136, τὸν κατατάσσει

στους Κομνηνούς. Κουβαλάει τὸ ἐπώνυμο Δούκας ἀπὸ τὴν αὐτοκράτειρα γιὰ τὸν τοῦ Εἰρήνη Δούκαινα.

'Αριθ. 90. Ἰωάννης Δούκας. Πρωτότοκος γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ἀγγέλου καὶ τῆς Θεοδώρας Κομνηνῆς Ἀριθ. 38. Ἀπὸ τὸν πατέρα του εἶναι Ἀγγελος. Κουβαλάει καὶ αὐτὸς τὸ ἐπώνυμο τῆς γιαιγῆς του. Ὁ Δ. Πολέμης, ἐνθ' ἄνωτ., Ἀριθ. 40, σ. 87, τὸν κατατάσσει στοὺς Ἀγγέλους. Οἱ ἀπόγονοι του τί θὰ εἶναι, Κομνηνοὶ ἀπὸ τὴ μητέρα του, Ἀγγελοὶ ἀπὸ τὸν πατέρα του ἢ Δούκες ἀπὸ τὴ γιαιγῆ του;

'Αριθ. 96. Ἰσαάκιος Ἀγγελοῦ Δούκας. Τεταρτότοκος γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ἀγγέλου καὶ τῆς Θεοδώρας Κομνηνῆς Ἀριθ. 38. Ἀπὸ τὸν πατέρα του εἶναι Ἀγγελος. Κουβαλάει καὶ αὐτὸς τὸ ἐπώνυμο τῆς γιαιγῆς του. Οἱ ἀπόγονοι του τί θὰ εἶναι Ἀγγελοὶ ἢ Κομνηνοὶ;

Υπάρχουν καὶ ἄλλα ἐπώνυμα προσώπων, τὰ ὅποια ὁ σ. τὰ θεωρεῖ Κομνηνοὺς ἀπὸ τὴ μητέρα τους, ἐνῶ αὐτὰ φέρουν κανονικὰ τὸ ἐπώνυμο τοῦ πατέρα τους:

'Αριθ. 21. Ἰωάννης Ταρωνίτης. Γιὸς τοῦ Μιχαὴλ Ταρωνίτη καὶ τῆς Μαρίας Κομνηνῆς Ἀριθ. 11.

'Αριθ. 22. Γρηγόριος Ταρωνίτης. Δευτερότοκος γιὸς τῶν ἀνωτέρω Μιχαὴλ καὶ Μαρίας.

'Αριθ. 48. Μανουὴλ Βοτανειάτης. Γιὸς τοῦ (Νικηφόρου) Βοτανειάτη καὶ τῆς (Ἄννας) Κομνηνῆς Ἀριθ. 19.

'Αριθ. 98. Νικηφόρος Πακουριανός. Γιὸς τοῦ Γρηγορίου Πακουριανοῦ καὶ τῆς Ἄννας Κομνηνῆς Ἀριθ. 44.

Κι αὐτοὺς ὁ σ. τοὺς θεωρεῖ Κομνηνοὺς, κι ὡς εἶναι Κομνηνοὶ μόνο ἀπὸ μητέρα, καὶ τοὺς ἐντάσσει στὸ τακτικὸ γενεαλογικὸ δένδρο τῶν Κομνηνῶν νοθεύοντας αὐτὸ καὶ ἀξάνοντας τὸν ἀριθμὸ τους.

Β'

'Ας δοῦμε τώρα τί περιέχει ὁ Β' τόμος τοῦ ἔργου:

Μετὰ ἀπὸ πίνακα νέων Βραχυγραφῶν (σ. 5) καὶ μετὰ ἀπὸ νέα Βιβλιογραφία (σ. 6-7), ποὺ συνεχίζει ἐκείνη τοῦ Α' τόμου, προστίθενται καὶ νέα Προλεγόμενα τοῦ Β' τόμου σ' ἐκεῖνα τοῦ Α' τόμου (σ. 8-32). Τὰ νέα Προλεγόμενα περιέχουν: I. Ἱστορικὴ ἀνασκόπηση (σ. 8-18) γιὰ τὸ ἀνορθωτικὸ ἔργο τῶν τριῶν πρώτων μεγάλων Κομνηνῶν, Ἀλεξίου Α', Ἰωάννου Β' καὶ Μανουὴλ Α'. II. Τίτλοφορία (σ. 18-21). Πρόκειται γιὰ τὶς ἀλλαγὲς ποὺ ἔκαναν οἱ Κομνηνοὶ στὸ σύστημα τῶν αὐλικῶν ἀξιοματῶν καὶ τίτλων. III. Τὸ κύρος καὶ ἡ δόξα τοῦ Οἴκου τῶν Κομνηνῶν (σ. 21-26). Πρόκειται γιὰ τὴν ἡμνογραφία βυζαντινῶν ποιητῶν καὶ ἱστορικῶν γιὰ τοὺς Κομνηνοὺς. IV. Ἡ ἀπόλεια τῆς τακτικῆς γενεαλογικῆς σειρᾶς τῶν Κομνηνῶν (σ. 27-31). Δύο εἶναι οἱ λόγοι τῆς ἀπόλειας αὐτῆς: α) Ἡ μεγάλη φθορὰ τῶν Κομνηνῶν ἐπὶ Ἀνδρονίκου Α' καὶ ἐπὶ Ἰσαακίου Β', καὶ β) τὰ ἀνεπάρκῃ στοιχεῖα ποὺ δίνουν συμπτωματικὰ οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς γιὰ τὶς συγγενικὲς σχέσεις τῶν προσώπων ποὺ ἀναφέρουν. V. Τὰ ὄνοματα τῶν Κομνηνῶν (σ. 31-32). Πρόκειται γιὰ μιὰ σύγκριση τῶν βαπτιστικῶν ὀνομάτων τῶν Κομνηνῶν τῆς ΟΓΔΟΗΣ ΓΕΝΕΑΣ, ποὺ ἀναφέρονται σ' αὐτὸν τὸν τόμο Β', ἀλλὰ θὰ βιογραφηθοῦν στὸ Γ' τόμο, σύγκριση ποὺ διαπιστώνει τὸ μεγάλο ἀριθμὸ τῶν Ἀνόνομων Κομνηνῶν καὶ δείχνει τὴν ἀνεπάρκεια τῶν πηγῶν μας.

Μετὰ τὰ Προλεγόμενα αὐτὰ τοῦ Β' τόμου βιογραφοῦνται στὶς σελ. 33-871 ἐνεήντα ἑξὶ Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνῆς τῆς ΕΒΔΟΜΗΣ ΓΕΝΕΑΣ, ἀριθμούμενοι ἀπὸ 99-195. Πῶς ὅμως αὐτὰ τὰ 96 πρόσωπα, μετὰ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν πολλοὶ ἀπόγονοι γυναικῶν Κομνηνῶν ποὺ παντρεύτηκαν μέσα σὲ ἄλλες οἰκογένειες, πῶς αὐτὰ τὰ 96 πρόσωπα

ἀποτελοῦν μιὰ γενεὰ Κομνηνῶν, τὴν ΕΒΔΟΜΗ ΓΕΝΕΑ, αὐτὸ δὲν εἶναι σαφὲς στὸν ἀναγνώστη τοῦ ἔργου καὶ ἀποτελεῖ τεχνικὸ μυστικὸ τῆς μεθόδου ἐργασίας τοῦ συγγραφέα.

Στὰ Ἐπιλεγόμενα τοῦ Β' τόμου (σ. 872-873) ὁ σ. ἐκφράζει τὴν εὐγνωμοσύνη του σὲ ἐπιστήμονας καὶ Ἰδρύματα ποὺ μὲ διαφόρους τρόπους ἐβοήθησαν τὸ ἔργον του καὶ ἀναφέρει χωρὶς «τάκτ» μιὰ ἀρνητικὴ περίπτωση. Ἀκολουθεῖ (σ. 874-877) ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΗΣ ΓΕΝΕΑΣ, ποὺ βιογραφοῦνται σ' αὐτὸν τὸ Β' τόμο, ἀλλὰ κατ' ἀλφαβητικὴ τῶρα τάξη καὶ μὲ μνεία τῶν σελίδων τῆς βιογραφίας τῶν. Ἐν τέλει ἀκολουθοῦν πίνακες τῶν Κομνηνικῶν Γενεῶν ἀπὸ ΠΡΩΤΗΣ μέχρι ΔΩΔΕΚΑΤΗΣ (σ. 877-895). Οὕτω:

Σελ. 877-879: Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές τῶν ἑξὶ πρώτων γενεῶν (ἀριθ. 1-98).

Σελ. 880-883: Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές τῆς ΕΒΔΟΜΗΣ ΓΕΝΕΑΣ (ἀριθ. 99-195).

Σελ. 883-885: Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές τῆς ΟΓΔΟΗΣ ΓΕΝΕΑΣ (ἀριθ. 196-280).

Σελ. 885-888: Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές τῆς ΕΝΑΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ (ἀριθ. 281-349).

Σελ. 888-891: Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές τῆς ΔΕΚΑΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ (ἀριθ. 350-435).

Σελ. 891-893: Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές τῆς ΕΝΔΕΚΑΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ (ἀριθ. 436-497).

Σελ. 893-894: Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές τῆς ΔΩΔΕΚΑΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ (ἀριθ. 498-543).

Σὲ τελικὴ παρατήρησή του (σ. 895) ὁ σ. προσθέτει στοὺς 543 Κομνηνοὺς καὶ Κομνηνές τῶν δώδεκα ἀνωτέρω γενεῶν καὶ ἄλλους 16, μοιρασμένους στὴν ἑβδόμη, ὄγδοη, ἔνατη, δέκατη καὶ ἑνδέκατη γενεά, κάνοντάς τους 559 καὶ μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ Κομνηνοὶ φθάνουν μέχρι τῆ δέκατη ἑβδόμη γενεά, ἀν δὲ λάβουμε ὑπόψη καὶ τοὺς Μεγαλοκομνηνοὺς τοῦ κλάδου τοῦ Ἰσαακίου Μεγάλου Κομνηνοῦ, οἱ Κομνηνοὶ φθάνουν μέχρι καὶ τὴν εικοστὴ δευτέρη γενεά.

Δὲν εἶναι ὁμως σαφὲς πῶς ὁ σ. χωρίζει τοὺς Κομνηνοὺς σὲ γενεές, ποῖο εἶναι δηλαδὴ τὸ ὄριο μεταξὺ τῶν γενεῶν ποὺ χωρίζει τὴ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἐπίσης δὲν εἶναι σαφές, ἀν ἡ ομάδα τῶν ἑξὶ πρώτων γενεῶν ἀποτελεῖ, ὅπως φαίνεται, μιὰ χαρακτηρισθέντας ὡς «συνταυτιζόμενος» Κομνηνοῦς, ποιὲς γενεές ἀποτελοῦν κατόπιν τὴν ομάδα τῶν «σχετικὰ συνταυτιζόμενων» Κομνηνῶν καὶ ποιὲς τὴν ομάδα τῶν «μὴ συνταυτιζόμενων»; Οἱ γενεές 7-12 ποὺθενὰ δὲν χαρακτηρίζονται ὡς «σχετικὰ συνταυτιζόμενοι» Κομνηνοὶ, ὥστε αὐτὲς νὰ ἀποτελοῦν τὴν ομάδα τῶν «σχετικὰ συνταυτιζόμενων» καὶ νὰ ἀναζητεῖται ἡ τρίτη ομάδα τῶν «μὴ συνταυτιζόμενων» Κομνηνῶν.

Ὅπως εἶπαμε καὶ προηγουμένως, ὁ σ. δὲν θέλησε νὰ ἐφαρμόσει τὴν ἀρχὴ τοῦ Δ. Πολέμη, ἀνκαὶ γνωρίζει τὸ ἔργο του (βλ. Βιβλιογραφία τοῦ μ. Α', σ. 21), ὅτι δηλαδὴ, ὅπως οἱ ἀπόγονοι μιᾶς Δουκίνας στὸν Πολέμη ἔτσι καὶ οἱ ἀπόγονοι μιᾶς Κομνηνῆς, ποὺ παντρεύεται μέσα σὲ μιὰ ἄλλη οἰκογένεια, πρέπει νὰ γενεαλογοῦνται στὸ γενεαλογικὸ δένδρο τοῦ πατέρα τους καὶ ἀποτελοῦν μιὰ δευτέρη ομάδα Κομνηνῶν, τοὺς Κομνηνοὺς μέσα σὲ ἄλλες οἰκογένειες καὶ δὲν εἶναι γνήσιοι Κομνηνοί. Ὁ σ. ὁμως βάζει τοὺς Κομνηνοὺς αὐτοὺς μέσα στὸ γενεαλογικὸ δένδρο καὶ οἱ σὶς γενεές του τῶν γνησίων Κομνηνῶν. Ἐτσι κάθε Κομνηνὴ σὲ ξένη οἰκογένεια δίδει νέα σειρά Κομνηνῶν μὲ δύο τώρα ἐπώνυμα, ἐνθὸν στὸν Α' τόμο εἶχαμε ἀπογόνους Κομνηνῆς μὲ ἓνα ξένο ἐπώνυμο. Αὐξάνει ἔτσι τρομερὰ τὸ ἀριθμὸς τῶν Κομνηνῶν. Ἄς δοῦμε ἓνα παράδειγμα ἀπὸ τὴν ΕΒΔΟΜΗ ΓΕΝΕΑ τοῦ Β' αὐτοῦ τόμου (σ. 881):

Ἄριθ. 104. Ἰ ω ἀ ν ν η ς Κ ο ν τ ο σ τ ἔ φ α ν ο ς Κ ο μ ν η ν ὄ ς, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 58.

Ἄριθ. 105. Ἀνώνυμη Κοντοστεφανίνη Κομνηνή, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 58.

Ἄριθ. 106. Ἀλέξιος Κοντοστέφανος Κομνηνός, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 58.

Ἄριθ. 107. Ἀνώνυμος Κοντοστέφανος Κομνηνός ἢ Ἀνώνυμη, γιὸς ἢ κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 58.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 58 (βλ. τόμ. Α', σ. 291) εἶναι ἡ Θεοδώρα Κομνηνὴ κόρη τοῦ Ἀδριανοῦ Κομνηνοῦ Ἄριθ. 28 καὶ τῆς Ἀνόνης γυναίκας του. Ἡ Θεοδώρα παντρεύθηκε τὸ 1125 τὸν Ἀνδρόνικο Κοντοστέφανο, γιὸ τοῦ μεγάλου δούκα τοῦ στόλου Ἰσαάκιου Κοντοστέφανου. Τὰ παραπάνω παιδιά της τί εἶναι τώρα, Κοντοστέφανοι ἢ Κομνηνοί, συνεχίζουν τὸ γενεαλογικὸ δένδρο τῶν Κομνηνῶν καὶ ὄχι τῶν Κοντοστέφανων; Ἐπίσης:

Ἄριθ. 133. Ἰωάννης Κοντοστέφανος Κομνηνός, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 77.

Ἄριθ. 134. Ἀλέξιος Κοντοστέφανος Κομνηνός, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 77.

Ἄριθ. 135. Ἀνδρόνικος Κοντοστέφανος Κομνηνός, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 77.

Ἄριθ. 136. Εἰρήνη Κοντοστεφανίνη Κομνηνή, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 77.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 77 (βλ. τόμ. Α', σ. 380) εἶναι ἡ Ἄννα Κομνηνὴ, δευτερότοκη κόρη τοῦ Ἰωάννη Β' Κομνηνοῦ Ἄριθ. 34 καὶ τῆς Εἰρήνης τῆς Οὐγγαρικῆς. Ἡ Ἄννα παντρεύτηκε τὸ 1126 τὸ Στέφανο Κοντοστέφανο, γιὸ τοῦ μεγάλου δούκα τοῦ στόλου Ἰσαάκιου Κοντοστέφανου.

Οἱ δύο γιοὶ λοιπὸν τοῦ μεγάλου δούκα Ἰσαάκιου Κοντοστέφανου, ποὺ πήραν γυναῖκες Κομνηνές, ὁ Ἀνδρόνικος τῆ Θεοδώρα Κομνηνὴ τὸ 1125 καὶ ὁ Στέφανος τὴν Ἄννα Κομνηνὴ τὸ 1126, θὰ πρέπει νὰ ἔχουν ἀπογόνους ἀπὸ μητέρα Κομνηνοῦς, ἀφοῦ ὁ σ. τοὺς τοποθετεῖ στὸ γενεαλογικὸ δένδρο τῶν Κομνηνῶν καὶ στὴν ΕΒΔΟΜΗ ΓΕΝΕΑ του. Ὁ σ. δὲν ἀρνεῖται ὅτι αὐτοὶ εἶναι καὶ Κοντοστέφανοι, γι' αὐτὸ καὶ τοποθετεῖ στὸν Α' τόμο καὶ μεταξὺ τῶν σελ. 304-305 ΕΝΘΕΤΟ μὲ τὸ γενεαλογικὸ δένδρο τῶν Κοντοστέφανων κατατάσσοντας τοὺς ἀνωτέρω ἀπογόνους τῆς Θεοδώρας καὶ τῆς Ἄννας Κομνηνῆς στὴν ΕΚΤΗ ΓΕΝΕΑ τῶν Κοντοστέφανων. Τοὺς θεωρεῖ ὅμως προφανῶς Κομνηνοῦς γι' αὐτὸ καὶ τοὺς βιογραφεῖ στὴν ΕΒΔΟΜΗ ΓΕΝΕΑ τῶν Κομνηνῶν του. Δὲν θὰ ἄρκοῦσε νὰ τοὺς ἀνέγραφε μόνο στὴν ΣΤ' ΓΕΝΕΑ τῶν Κοντοστέφανων τοῦ ΕΝΘΕΤΟΥ, ἀφοῦ ἔτσι κι ἄλλ' ἴως κάμνει ΕΝΘΕΤΟ σὲ πολλοὺς Κομνηνοῦς του μὲ διπλὰ ἐπώνυμα, καὶ νὰ γλυττώσει τὴ βιογράφησή τους στὴν τακτικὴ γενεαλογία καὶ τὴν παρακολούθηση τῶν ἀπογόνων τους στίς ἐπόμενες ΓΕΝΕΕΣ τῶν Κομνηνῶν; Τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ προηγουμένως μὲ τοὺς Βοτανειάτες μὲ ΕΝΘΕΤΟ τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου τοῦ Οἴκου τῶν (βλ. τόμ. Α', σ. 128-129), μὲ τοὺς Βρυέννιους μὲ ΕΝΘΕΤΟ τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου τοῦ Οἴκου τῶν (βλ. τόμ. Α', σ. 208-209) καὶ τὸ ἴδιο θὰ κάμει κατόπιν μὲ τοὺς Συναδηνοῦς μὲ ΕΝΘΕΤΟ τοῦ Οἴκου τῶν (βλ. τόμ. Α', σ. 672-673) καὶ μὲ τοὺς Παλαιολόγους μὲ ΕΝΘΕΤΟ τοῦ Οἴκου τῶν (βλ. τόμ. Α', σ. 680-681), ἐπειδὴ μερικοὶ ἀπόγονοι αὐτῶν νυμφεύθηκαν Κομνηνές, τῶν ὁποίων βιογραφεῖ τοὺς ἀπογόνους σὰν Κομνηνοῦς. (Γιὰ τοὺς Βρυέννιους βλ. τόμ. Α', ἀριθ. 32, 85, 136. Γιὰ τοὺς Βοτανειάτες βλ. τόμ. Α', ἀριθ. 19, 30, 54, 94. Γιὰ τοὺς Συναδηνοῦς βλ. τόμ. Α', ἀριθ. 95. Οἱ ἀπόγονοι τῶν Παλαιολόγων ποὺ νυμφεύθηκαν Κομνηνές δὲν γενεαλογοῦνται στὴν ΕΒΔΟΜΗ ΓΕΝΕΑ, ἀλλὰ στίς ἀνεκδοτες ἐπόμενες.)

Ἐπὶ τὸν ἄξονα τῆς ἀναγωγῆς ἀναγράφονται οἱ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ἀναγράφονται ἐν τῇ γενεαλογίᾳ τῶν Κομνηνῶν ἀπὸ τῆς μητέρας, ἀλλ' ὁ σ. δὲν καταρτίζει γι' αὐτοὺς γενεαλογικὰ δένδρα σὲ ΕΝΘΕΤΑ (δὲν ξέρουμε γιὰ τὸ), ὅπως π.χ. οἱ Βατάτζηδες στὴν ΕΒΔΟΜΗ ΓΕΝΕΑ τοῦ Β' αὐτοῦ τόμου (σ. 881), οἱ Ἄγγελιοι, οἱ Δούκες κ.θ. πὺ ἀυτοῖ ἐχουν ἀπογόνους στὶς ἐπόμενες γενεές, πὺ τοὺς παρακολουθεῖ ὁ σ., ὅσο ἐπιτρέπουν οἱ πηγές, στὶς ἐπόμενες γενεές ἀναγράφοντας τοὺς στοὺς πίνακες τῶν γενεῶν, χωρὶς νὰ τοὺς βιογραφεῖ ἀκόμη. Ἐστὶ τὸ πλῆθος τῶν Κομνηνῶν γίνεταὶ μέγα καὶ «ὀδὸς βραχεῖα γίνεταὶ μακρά», ὅπως λέγεται στὴν ἀρχαία τραγωδία, ἐνῶ θὰ ἦταν ἴσως καλύτερο νὰ χωρισθοῦν οἱ ἀπὸ μητέρα Κομνηνοὶ κατὰ Οἶκος. Ἐνῶ τώρα οἱ ἀπόγονοι ἀπὸ τοὺς τέσσαρες Βατάτζηδες γιου (ἀριθ. 147, 148, 151 καὶ 152) καὶ ἀπὸ τὶς δύο κόρες Βατατζίνες (ἀριθ. 149, 150) τῆς Εὐδοκίας Κομνηνῆς Ἄριθ. 80, κόρης τοῦ Ἰωάννου Β' Κομνηνοῦ Ἄριθ. 34 καὶ τῆς Εἰρήνης τῆς Οὐγγαρικῆς, πὺ βιογραφεῖ ὁ σ. στὴν ΕΒΔΟΜΗ ΓΕΝΕΑ ἐμφανίζονται στὴν ΟΓΔΩΗ ΓΕΝΕΑ ὡς Κομνηνοὶ ἀπὸ μητέρα χωρὶς τὸ ἐπώνυμο Βατάτζης (βλ. τὸμ. Β', ἀριθ. 235, 236, 237, 238, 239 στή σελ. 884) καὶ πληθαίνουν οἱ Κομνηνοὶ τοῦ συγγραφέα.

Ἐὰν μελετήσῃ κανεὶς τὶς διαφορὰς περιπτώσεις μισο-Κομνηνῶν στοὺς Πίνακες τῶν Γενεῶν τῶν Κομνηνῶν ἀπὸ τῆς ΟΓΔΩΗΣ μέχρι τῆς ΔΩΔΕΚΑΤΗΣ (τόμ. Β', σ. 883-895), καταλαμβάνεται ὅτι ἔλλειψαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μεγάλο θαυμασμὸ γιὰ τὴν τεράστια ἐργασία τοῦ συγγραφέα, ἢ ὅποια ὅμως παρὰ τὶς διογκώσεις τῆς εἶναι γιὰ τὴ Βυζαντινὴ Προσωπογραφία πολὺ χρήσιμη καὶ γιὰ τὴν ὁποία ἔχει τὴν εὐγνωμοσύνη τῆς Ἐπιστήμης.

Γ. Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

Χριστίνα Μπουλάκη-Ζήση, Ἰατρῶν Σιναΐτης, Μητροπολίτης Τυρνόβου, Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, Θεσσαλονίκη 1983, σσ. 265.

Ἡ παρούσα μελέτη ἀποτελεῖ, ὅπως καὶ ὁ τίτλος τῆς τὸ δηλώνει, μονογραφία ἀφιερωμένη στὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ μητροπολίτη τοῦ Μ. Τυρνόβου Βουλγαρίας Ἰατριῶνα Σιναΐτη πὺ ἐποίμανε τὴ Μητρόπολη τῆς Βουλγαρίας σὲ δύο περιόδους. Πρόκειται γιὰ μὴ ἀναλυτικὴ, ἀπὸ κάθε ἄποψη, ἐργασία πὺ ἐφάπτεται σὲ μὴ ποικιλία προβλημάτων μὲ τὰ ὁποῖα συνδέεται ἡ δράση τοῦ Ἰατριῶνα· ἐννοοῦμε ἐδῶ, κυρίως, τὴν κριτικὴ ἀντιμετώπιση καὶ ἀντικειμενικὴ τοποθέτηση ἔνιν προβλημάτων πὺ δημιουργήθηκαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἀπὸ τὴ βουλγαρικὴ ἱστοριογραφία πὺ ἕνα μέρος τῆς ἔκρινε ἀρνητικὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἰατριῶνα. Καὶ παραπέρα: ἡ κ. Ζήση μὲ τὴ μονογραφία τῆς αὐτῆ μᾶς δίνει τὴ δυνατότητα νὰ γνωρίσουμε ἀπὸ κοντὰ καταστάσεις καὶ συσχετισμοὺς πὺ σηματοδοτοῦνται σὲ μὴν ἀπὸ τὶς σημαντικότερες περιόδους τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας: τὸ κίνημα τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ ὀλίγο πρὶν ἀπὸ τὸν Ἀγῶνα καὶ τὴν πορεία του μετὰ ἀπὸ αὐτὸν καθὼς καὶ τὴν ἐμφάνιση τοῦ βουλγαρικοῦ ἐθνικισμοῦ, σιρὰ δηλ. γεγονότων στὰ ὁποῖα ὁ Ἰατριῶν εἶχε ἐνεργητικὴ ἀνάμιξη. Ἡ χρησιμοποίηση τῆς ἑλληνικῆς καὶ ξένης βιβλιογραφίας, μὲ τὴν παράλληλη ἐκμετάλλευση ἀρχαιολογικοῦ ὕλικου, ἀποτελοῦν ἐχέγγυον γιὰ τὴν ποιότητα τῆς ἐργασίας αὐτῆς.

Τὸ βιβλίον λοιπὸν τῆς κ. Ζήσης χωρίζεται σὲ 4 κεφάλαια: Ὁ Ἰατριῶν πρὸ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς. Ἡ δραστηριότης τοῦ Ἰατριῶνος ὡς μητροπολίτη Τυρνόβου. Τὸ συγγραφικὸν καὶ μεταφραστικὸν τοῦ ἔργον. Ἡ θέσις τοῦ Ἰατριῶνος εἰς τὴν Ἀναγέννησιν τῆς Βουλγαρίας. Στὸ πρῶτον κεφάλαιον ἡ συγγραφεῖς ἐρευνᾷ τὴν καταγωγή τοῦ Ἰατριῶνα (Ἀράβα τοῦ Ἡρακλείου πιθανότατα), τὶς σπουδές του στὴν περιώνυμη Πατρι-